

ваність на стале економічне зростання, на ефективну структурну перебудову, на підвищення конкурентоспроможності національних товаровиробників на світовому ринку.

Наступні напрямки досліджень вимагають формалізації системи факторів внутрішнього ринкового середовища підприємств олійно-жирового комплексу.

Список літератури

1. Амбросов В.Я. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарських виробників в умовах членства України у СОТ / В.Я. Амбросов, В.М. Онетіна // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 15-24.
2. Берлач Н.А. Сучасний стан та основні напрямки державної підтримки сільського господарства України / Н.А. Берлач // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С. 105-108.
3. Волощенко Л.Ю. Середньострокова державна аграрна політика в контексті інтеграції до СОТ / Л.Ю. Волощенко // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 3. – С. 55-66.
4. Державна допомога виробникам в Україні: реформування відповідно до норм СОТ та ЄС / За ред. С. Касьянова. – К.: Нора-Друк, 2004. – 86 с.
5. Ніщимна С. Правове регулювання державного кредитування сільського виробництва: зарубіжний досвід / С. Ніщимна // Право України. – 2006. – № 10. – С. 138-141.
6. Опыт государственного регулирования и поддержки сельского хозяйства за рубежом // Общество и экономика. – 2008. – № 8. – С. 132-151.
7. Статівка М. Проблеми гармонізації законодавства України про державну підтримку сільського господарства із законодавством ЄС / М. Статівка, І. Шуміло // Право України. – 2005. – № 8. – С. 132-135.
8. Терещенко О.О. Гармонізація державної політики фінансової підтримки підприємств із законодавством Європейського Союзу / О.О. Терещенко // Фінанси України. – 2004. – № 10. – С. 109-117.
9. Угода про субсидії та компенсаційні заходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=47610&cat_id=38227>.
10. Черненко С. Особливості регулювання державної допомоги в рамках СОТ та ЄС [Електронний ресурс] // Конкуренція. – 2005. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article;jsessionid=92C9A1D7F86B1514D242FAD353FE83CA?art_id=179052&cat_id=179051>.

УДК 334.735:631.11+65.012.412

Міценко Н.Г., канд. екон. наук, доц. (ЛКА, Львів)

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

У статті розглянуто сутність соціальної відповідальності споживчої кооперації, визначено передумови та шляхи її реалізації через розвиток заготівельно-виробничої діяльності.

Ключові слова: *соціальна відповідальність, споживча кооперація, заготівельна діяльність, промислове виробництво, розвиток сільських територій.*

Побудова соціально орієнтованої економіки визначена як мета розвитку сучасного українського суспільства. При цьому ринкова спрямованість економіки створює матеріальні передумови для забезпечення певного рівня добробуту населення, а її соціальна орієнтація обмежує дію ринку там, де він викликає погіршення соціальних засад, загрожує стабільності суспільства. Вищезазначене потребує уточнення функцій держави та ролі суб'єктів господарювання, у т.ч. споживчої кооперації, у вирішенні соціальних проблем, що існують, їх соціальної відповідальності.

Метою статті є визначення сутності соціальної відповідальності споживчої кооперації та шляхів її реалізації в розвитку сільських територій.

Стабільність суспільства є обов'язковою умовою ефективного функціонування підприємницьких структур: вони зацікавлені в здійсненні заходів, що забезпечують необхідну для їх розвитку стабільність. Участь підприємницьких структур у вирішенні соціальних проблем формує в суспільстві сприятливе відношення до бізнесу. Поширення управлінської теорії зацікавлених сторін («стейкхолдерів») надало поштовх науковим дослідженням соціальної відповідальності підприємництва. Значний внесок у цьому напрямку здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Бандирська, К. Белявська, О.Березіна, Ю. Благов, Г. Боуен, Д. Грейсон, Л. Грицина, К. Девіс, О. Денис, О. Іваненко, А. Керолл, І. Комарницький, Ф. Котлер, В. Мамонова, О. Плахотний, О. Полякова, М. Фрідман, Е. Фрімен та ін. Водночас, зазначимо, що питання соціальної відповідальності споживчої кооперації залишаються поза сферою вивчення.

У загальному розумінні під соціальною відповідальністю бізнесу розуміють його добровільний внесок у розвиток суспільства в економічній, соціальній та екологічній сферах, дії, пов'язані безпосередньо з основною діяльністю підприємства, які спрямовуються на благо суспільства та виходять за межі визначеного законом мінімуму [2, с. 228]. Зважаючи на трактування сутності поняття «соціальна відповідальність», що достатньо широко подане в наукових джерелах [1-5; 7; 10] та міжнародних документах (Меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні; Міжнародний стандарт ISO 26000 тощо), вважаємо, що основні елементи сучасної концепції соціальної відповідальності бізнесу полягають в наступному:

- особисті інтереси підприємця повинні узгоджуватися з інтересами суспільства;
- підприємницькі структури в своїй діяльності повинні спиратися на конституцію, закони країни;
- проблему підвищення рівня добробуту суспільства повинні вирішувати спільно і держава, і суб'єкти бізнесу;
- у процесі господарської діяльності повинна витримуватися ієрархія цілей, розумні інтереси власників, споживачів, підприємницьких структур, працівників, суспільства.

Специфічним середовищем ведення підприємницької діяльності є сільські території. Ця специфіка обумовлена особливостями розселення, що історично склалися; тенденцією, що прогресує, скорочення кількості сільських поселень та чисельності населення, що в них проживає; специфікою сільськогосподарської праці, яка залишається переважно низькомеханізованою, сезонною, низькооплачуваною; значним рівнем безробіття, особливо, працездатного населення; орієнтацією попиту сільського населення на задоволення першочергових фізіологічних потреб унаслідок обмеженої платоспроможності, поширення натуральної оплати праці та ін.

Наголосимо, що соціальна відповідальність споживчої кооперації на сільських територіях повинна розглядатися з наступних точок зору:

- як соціальна відповідальність дотримуватися законів суспільства;
- як соціальне зобов'язання ефективно працювати (задовольняючи інтереси держави, кооперативних підприємств, працівників, пайовиків);
- як соціальна чутливість до вирішення проблем соціально-економічного розвитку сільських територій, покращення умов життєдіяльності сільського населення;
- як соціальна відповідальність найбільшого організатора сільського ринку товарів та послуг.

Отже, соціальна відповідальність споживчої кооперації – це добровільна відповідальність споживчої кооперації за свою діяльність перед пайовиками, що обслуговується населенням, контрагентами та суспільством у цілому, що має на меті як досягнення нею високих результатів діяльності та конкурентоспроможності на сільському ринку товарів і послуг, так і забезпечення соціального, економічного та екологічного сталого розвитку сільських територій. Соціально відповідальні кооперативні підприємства «...обирають таку модель ведення бізнесу, яка надає змогу позитивно впливати на певні суспільні групи, сфери суспільної діяльності, територію функціонування» [5, с. 367].

На нашу думку, реалізації соціальної відповідальності споживчої кооперації на сільських територіях сприятиме розвиток її заготівельно-виробничої діяльності. Заготівельно-переробні підприємства споживчої кооперації як посередник на продовольчому ринку, сполучна ланка між виробниками і споживачами сільгосппродукції є невід'ємними суб'єктами цього ринку та ринкової економіки загалом. Їх діяльність сприяє вирішенню низки соціально-економічних проблем у сільській місцевості: мобілізації розпорошених за дрібними товаровиробниками ресурсів сільгосппродукції; задоволенню потреб членів споживчих товариств і спілок у збуті виробленої ними продукції та в товарах народного споживання; забезпеченню сільгоспсировиною власних переробних підприємств; спрямуванню сільгосппродукції та продуктів її перероблення в роздрібну торговельну мережу та ресторанне господарство для поповнення товарних ресурсів і підвищення рівня задоволення попиту населення; нарощуванню заготівель сільгосппродукції для відвантажування на експорт; денатуралізації доходів сільських мешканців і підвищенню внаслідок цього їхнього добробуту та платоспроможного попиту. В умовах конкуренції заготівельно-виробничі підприємства значно знизили ефективність діяльності, що актуалізує визначення

причин сучасного стану кооперативних заготівель та виробництва, передумов та шляхів їх розвитку.

На початку 90-х р. ХХ ст. споживча кооперація була однією з основних заготівельних систем у країні: вона проводила універсальні за асортиментом продукції заготівлі в усіх господарствах; забезпечувала її збут різним споживачам, у т.ч. на експорт; безпосередньо займалася виробництвом та перероблення сільгосппродукції. Заготівлі сільгосппродукції виступали однією з пріоритетних та найбільш прибуткових галузей діяльності споживчої кооперації. Криза в економіці України спричинила руйнування заготівельної діяльності системи. Остання стрімко втрачає свої позиції на ринку. Із таблиці 1 видно, що, порівняно з 1998 р. знизилась обсяги заготівель більшості видів сільгосппродукції. Найбільш різке зниження спостерігається зі шкірсировини (на 91,4%), картоплі (на 77,8%), м'ясопродуктів (на 55,4%). За останні 10 років заготівлі цукру, хлібопродуктів і овочів зменшилися наполовину. Динаміка структури реалізації по каналах збуту свідчить, що зменшується частка традиційних напрямків поставок заготівельним організаціям, водночас, частка реалізації сільгосппродукції на ринках, через фірмову торгівлю, ресторанне господарство, населенню в рахунок оплати праці різко зросли по всіх її видах.

Таблиця 1 – Заготівлі окремих видів сільськогосподарської продукції споживчою кооперацією України за 1998-2010 р. [8, с. 5; 9, с. 6]

Види продукції	Од. виміру	1998 р.	2006 р.	2010 р.	2010 р. у % до 1998 р.
М'ясо і м'ясопродукти	Тис. т	41,7	23,8	18,6	44,6
Яйця	Млн шт.	30,5	51,0	35,4	116,1
Цукор	Тис. т	10,8	6,3	4,2	38,9
Хлібопродукти	Тис. т	146,1	99,5	65,4	44,8
Картопля	Тис. т	51,4	16,3	11,4	22,2
Овочі	Тис. т	34,2	24,0	16,1	47,1
Фрукти і ягоди	Тис. т	18,5	27,0	17,8	96,2
Шкірсировина	Тис. шт.	378,6	90,6	32,5	8,6
Брухт чорних металів	Тис. т	66,9	...	...	–
Макулатура	Тис. т	7,9	13,7	12,3	155,7

Зменшення заготівель продукції системою викликане як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами: скороченням обсягів виробництва сільгосппродукції в усіх категоріях господарств та розширенням свободи товаровиробників щодо розпорядження виробленою продукцією; зменшенням обсягу й асортименту державного замовлення на сільгосппродукцію, зниженням її планових поставок за межі України; низькою платоспроможністю населення та підприємств; підвищенням рівня самозабезпечення населення продуктами харчування; гострою нестачею фінансових ресурсів; виникненням і загостренням конкуренції на ринку сільгосппродукції з боку комерційних структур, неорганізованих

посередників; високим рівнем податків, недостатньою державною підтримкою споживчої кооперації у розв'язанні соціальних проблем села. Негативний вплив цих об'єктивних обставин посилили суб'єктивні фактори: неоперативність, повільна переорієнтація системи на ринкові відносини; недостатня увага кооперативних організацій до розвитку заготівель, нерозуміння пріоритетності їх у господарській діяльності та непристосованість до роботи в нових умовах; переважання адміністративних методів управління; незнання кон'юнктури ринку, недостатня активність у пошуку та освоєнні нових ринків збуту закупленої продукції; нестача обігових коштів заготівельних підприємств для розрахунку зі здавальниками сільгосппродукції, зниження можливості використання банківських кредитів через високі процентні ставки; відсутність гнучкої системи заготівельних цін і виваженої асортиментної політики; невідповідність чисельності працівників обсягам діяльності, інертність кадрів, відсутність ефективної системи їх матеріального стимулювання; невідповідність матеріально-технічної бази заготівель структурі і розміщенню ресурсів сільгосппродукції; слабка переорієнтація заготівельних підприємств щодо соціальної структури заготівель; певна невідповідність організаційних структур заготівель споживчої кооперації сучасним вимогам; безгосподарність та марнотратство, послаблення контролю за використанням фінансових ресурсів. Як зазначає Т.В. Григорова, «...у кооперативній системі виник парадокс: з одного боку, вона історично та економічно схильна до розвитку та вдосконалення заготівель, має для цього всі умови, з іншого – відсутність досвіду господарювання в конкурентному середовищі зумовило здачу нею позицій у цій сфері» [4, с. 146].

Таке становище призвело до зміни обсягів заготівельного обороту споживчої кооперації: якщо в 1998 р. він становив 251,8 млн грн, то в 2006 р. – 602,0 млн грн, що на 350,2 млн грн, або у 2,4 разу, більше, а в 2010 р. – 752,3 млн грн, що на 500,5 млн грн, або у 3 рази більше (таблиця 2). Однак, в основі цього зростання лежить підвищення закупівельних цін, а не зростання фізичних обсягів заготівель продукції. Разом із тим із 2000-2001 рр. відмічені деякі позитивні зміни в заготівельній галузі, поступово нарощуються обсяги заготівель майже всіх основних видів продукції.

Таблиця 2 – Заготівельний оборот підприємств споживчої кооперації України за 1998-2010 рр. [8, с. 6; 9, с. 7]

Млн грн

Показники	Роки			2010 р. до 1998 р.	
	1998	2006	2010	Відхилення, +;-	Темп зміни, %
Заготівельний оборот у діючих цінах	251,8	602,0	752,3	+500,5	3,0 р.
Питома вага заготівель у населення, %	64,5	54,5	43,6	-20,9	–

Значна частина заготівельного обороту формується за рахунок закупівель у фермерів, орендарів, власників присадибних ділянок та особистих селянських

господарств – 43,6%, що нижче рівня 1998 р. на 20,9%. Незважаючи на заходи стимулювання (забезпечення здавальників кормами, посадковим матеріалом, добривами), зацікавленість здавальників слабе, оскільки споживча кооперація пропонує не вигідні умови: її закупівельні ціни, що забезпечують мінімальний прибуток, виявляються нижчими від середньоринкових.

Така ситуація вимагає заходів із перебудови заготівельної діяльності системи, забезпечення подальшого розширення заготівель сільськогосподарської та дикорослої продукції, поліпшення її якості та умов зберігання на шляху від виробництва до споживання, більш раціонального перероблення; ефективного використання матеріально-технічної бази заготівель. Ураховуючи це, у кооперативній заготівельній діяльності нагальним є вирішення таких проблем:

- створення нових каналів заготівель та їх інфраструктурне забезпечення, що дозволить розширити масштаби і покращити структуру заготівель, залучивши їх до вітчизняної переробної промисловості та міжрегіональних і експортних поставок;

- удосконалення форм і методів заготівель сільгосппродукції відповідно до форм власності та виробничих відносин на селі, усунення монополізму райкоопзаготпромів та залучення до цієї роботи всіх споживчих товариств;

- розширення мережі пересувних приймально-заготівельних пунктів: за доброї поінформованості населення, його зацікавленості щодо закупівельних цін, асортименту товарів, чіткої організації об'їзду населених пунктів ці об'єкти могли б без особливих капітальних вкладень та збільшення чисельності штатних заготівельників суттєво посилити позиції заготівель;

- зміцнення матеріально-технічної бази заготівельно-виробничих комплексів, збільшення кількості приймально-заготівельних пунктів і заготівельно-переробних підприємств за єдиною технологічною схемою «приймання-перероблення-зберігання», а також цехів малої потужності;

- активізація роботи комерційних служб заготівельних підприємств щодо виявлення нових джерел товарних ресурсів, особливо, лікарських рослин, ягід, горіхів, що мають значний попит на зовнішньому ринку, фруктів та овочів, а також щодо вивчення попиту на сільгосппродукти та сировину;

- посилення інтеграції заготівельних підприємств споживчої кооперації в систему АПК та внутрішньої інтеграції шляхом створення заготівельно-збутових, заготівельно-переробних, заготівельно-торговельних підприємств.

Передумовами розвитку заготівельної діяльності споживчої кооперації є наближеність заготівельних підприємств до безпосередніх виробників сільськогосподарської продукції; наявність МТБ заготівельних і переробних підприємств, розгалуженої мережі підприємств торгівлі та ресторанного господарства для реалізації населенню сільгосппродукції та продуктів її перероблення; наявність кваліфікованих кадрів як у сфері заготівель, так і в сфері перероблення закупленої продукції; наявність неосвоєних товарних ресурсів сільгосппродуктів у населення, в особистих селянських господарствах.

Заготівлі, перероблення та збут сільгосппродукції є тією важливою ланкою економіки АПК, яка без належної уваги може зіпсувати кінцевий ефект від вкладень засобів безпосередньо в сільське господарство. Вирішенню проблеми

збереження та доведення до споживача наявної сільгосппродукції доброї якості покликана кооперативна промисловість. За 1998-2010 рр. (таблиця 3) обсяг промислової продукції системи зріс на 25,8% і становив у 2010 р. 504,4 млн грн.

Таблиця 3 – Виробництво окремих видів продукції споживчою кооперацією України за 1998-2010 рр. [8, с. 6; 9, с. 7]

Види продукції	Од. виміру	1998 р.	2006 р.	2010 р.	2010 р. у % до 1998 р.
Хліб і хлібобулочні вироби	Тис. т	315,1	86,3	49,5	15,7
Макаронні вироби	Тис. т	12,2	2,2	1,9	15,6
Борошно	Тис. т	...	8,9	4,2	—
Кондитерські вироби	Тис. т	7,3	4,3	3,4	46,6
Ковбасні вироби	Тис. т	19,2	4,4	3,3	17,2
Консерви	Муб	79,4	28,7	4,6	5,8
Безалкогольні напої	Млн дал.	1,1	1,1	0,7	63,6
Мінеральні води	Млн дал.	1,4	0,7	0,9	64,3
Товарна харчова рибна продукція	Тис. т	...	1,6	1,1	—
Обсяг промислової продукції	Млн грн	400,8	427,3	504,4	125,8

Зменшення кількості промислових підприємств та низький рівень оснащення тих, що існують, (застарілі технології, зношене енерго- і трудомістке обладнання) обумовили скорочення фізичних обсягів виробництва за всіма видами продукції. Найбільшим є згортання виробництва консервів (на 94,2%), макаронних виробів (на 84,4%), хліба та хлібобулочних виробів (на 84,3%), ковбасних виробів (на 82,8%). Як наслідок, потужності кооперативних підприємств використовуються на 25-30%, їх ефективність є низькою.

Передумовами розвитку кооперативної переробної промисловості є: наявність виробничих потужностей, можливість їх повнішого завантаження та раціонального використання; відпрацьовані технології виробництва та його наукове забезпечення; наближеність підприємств до виробників сільгосппродуктів та сировини, що обумовлює підвищення їх якості; стабілізація купівельного попиту та покращення його структури; невеликі масштаби кооперативного виробництва, що дозволяють мінімізувати комерційний ризик.

Перспективи розвитку кооперації у промисловому виробництві пов'язані із пошуком інвестиційних ресурсів, техніко-технологічним оновленням підприємств, інноваційними процесами. Основними шляхами підвищення ефективності виробничої діяльності підприємств споживчої кооперації є:

- відкриття цехів із випуску морозива, лікувальних напоїв на основі молочної продукції із використанням лікарських трав та дикорослих ягід, організація тепличного господарства;
- підвищення рівня використання потужностей, що існують;
- технічне переозброєння підприємств;
- відновлення діяльності раніш законсервованих та переданих в оренду підприємств та цехів з перероблення сільгосппродукції;

- розроблення та використання нових технологій виробництва органічних продуктів і позиціонування товарів кооперативної промисловості як органічної;
- розширення виробничих послуг населенню (виробництво на давальницьких засадах ковбасних виробів і копченостей, борошна, крупи, олії тощо).

За підсумками 2010 р. заготівельна діяльність споживчої кооперації принесла 1,4 млн грн прибутку (збитки допущені лише по Одеській споживспілці), тоді як промисловість – 3,9 млн грн прибутку (збитки допущені Вінницькою, Житомирською, Луганською, Черкаською споживспілками).

Заготівельно-переробний комплекс повинен зберегти свою роль в забезпеченні споживчого ринку продуктами харчування і непродовольчими товарами. Він є провідним фактором посилення конкурентоспроможності споживчої кооперації загалом та розв'язання соціальних проблем на селі.

Висновки. Розв'язання багатьох проблем розвитку сільських територій потребує активізації соціальної відповідальності системи споживчої кооперації як у вузькому (перед працівниками – щодо зарплати та умов праці, перед пайовиками – щодо задоволення їх потреб, перед державою – щодо сплати податків), так і в широкому розумінні (перед сільським населенням – щодо задоволення платоспроможного попиту у якісних товарах і послугах, формування сучасної інфраструктури на селі, підвищення рівня та якості життя, створення нових робочих місць; перед сільськими громадами – щодо участі в регіональних програмах розвитку, реалізації екологічних програм тощо).

Під впливом зміни економічних відносин на селі централізована система реалізації сільгосппродукції трансформувалася у багатоканальну ринкову систему. Це супроводжувалося втратою позицій споживчої кооперації на ринку та скороченням обсягів її заготівельної та виробничої діяльності. Водночас існують реальні передумови відновлення втрачених позицій. Запропоновані нами окремі напрямки вдосконалення управління заготівельно-переробними підприємствами споживчої кооперації сприятимуть підвищенню ефективності їх діяльності. Особливої актуальності набуватимуть питання подальшої інтеграції галузей системи в напрямку формування замкнутого технологічного циклу «виробництво-заготівлі-перероблення-продаж переробленої продукції через власну роздрібну торговельну мережу та ресторанне господарство». Удосконалення заготівельно-переробної діяльності споживчої кооперації дозволить залучити на ринок додаткові товарні ресурси, урізноманітнити асортимент, вплинути на ціни, збільшити товарооборот у сільській місцевості.

Реалізація соціальної відповідальності системи потребує підтримки (інституційної підтримки, податкових пільг, фінансування громадських ініціатив, соціального партнерства) із боку держави, яка проголошує розвиток сільських територій як один із пріоритетів економічного розвитку.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є розроблення принципів соціальної відповідальності споживчої кооперації на сільських територіях та їх імплементація в практику сьогодення. Потребує вивчення вплив реалізації соціальної відповідальності системи на вирішення соціальних проблем села, зниження соціальної напруженості на сільських територіях, задоволення потреб ключових «стейкхолдерів», підвищення прибутковості кооперативних підприємств у довготривалій перспективі.

Список літератури

1. Бандирська О.В. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні / О.В. Бандирська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 60-64.
2. Белявська К.С. Соціальна відповідальність бізнесу: еволюція поглядів на проблему / К.С. Белявська // Вісник ХНУ. Екон. науки. – 2011. – № 1. – С. 230-234.
3. Березіна О.Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «корпоративна соціальна відповідальність» / О.Ю. Березіна // Вісник ЖДТУ – 2010. – № 3 (53). – С. 223-225.
4. Божкова В.В. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання / В.В. Божкова, Л.Ю. Сатер // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 145-153.
5. Градюк Н.М. Соціальна відповідальність підприємств: концептуалізація поняття / Н.М. Градюк // Науковий вісник НЛТУУ – 2011. – Вип. 21.11. – С. 364-371.
6. Григорова Т.В. Кооперация: условия возникновения, сущность, перспективы развития / Т.В. Григорова. – Новосибирск: Сиб. ун-т потреб. кооп., 2007. – 232 с.
7. Денис О. Історія розвитку концепції корпоративної соціальної відповідальності бізнесу / О. Денис // Вісник УБС НБУ. – 2009. – № 1. – С. 156-158.
8. Основні показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій Кримспоживспілки, облспоживспілок за 2010 рік. – К., 2011. – 107 с.
9. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств та організацій системи Укоопспілки за 2004-2008 роки. – К., 2009. – 146 с.
10. Полякова О.М. Особливості формування і розвитку соціальної відповідальності підприємств в Україні / О.М. Полякова, П.Ю. Кас // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2010. – № 32. – С. 284-289.

УДК 332.72:338.49

Мусаєва А.К. (РВНЗ «КІПУ», Сімферополь)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Визначено економічну сутність соціально орієнтованого ринкового господарства та теоретичні основи формування ринку землі як складової частини ринкового господарства в Україні.

Ключові слова: *соціально орієнтоване ринкове господарство, ринок землі, земля як фактор виробництва, право власності на землю, інфраструктура ринку землі.*

В Україні формується соціально орієнтована ринкова економіка, яка виникла в середині ХХ ст. на принципах кейнсіанської моделі державного регулювання в США, Англії, Франції, Німеччині та інших західних країнах.

Зовсім новими в цих країнах були отримані соціальні результати.